

Vedení zvláštní spisové dokumentace (§ 55 odst. 2 novelizovaného zákona o SPOD)

Novelou zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí (dále jen „ZSPOD“), bylo výslovně ukotveno odlišení spisové dokumentace vedené o dětech, jimž je obecní úřad obce s rozšířenou působností (dále jen „OÚ ORP“) ustanoven opatrovníkem nebo poručníkem (§ 54 písm. b)).

(2) O dětech zařazených v evidenci podle § 54 písm. b) se vede zvláštní spisová dokumentace. V případě, že je opatrovníkem dítěte jmenován advokát, obecní úřad obce s rozšířenou působností na jeho žádost písemně sdělí informace o nezletilém dítěti vztahující se k výkonu opatrovnictví nezletilého.

Důvodem této úpravy je nejen zcela odlišná role OSPOD v rámci výkonu sociálně-právní ochrany dětí (veřejnoprávní ochrana) a v rámci výkonu kolizního opatrovnictví nebo poručenství, jednak odlišný režim nakládání s touto dokumentací. Oddělení spisové dokumentace tedy vede k usnadnění výkonu různých rolí OSPOD.

Zvláštní dokumentace dle §55, odst. 2 Z SPOD tedy bude založena vždy, když bude OÚ ORP jmenován opatrovníkem dítěte, a to bez ohledu na to, zda je ve věci dítěte již veden spis Om z důvodu ohrožení dítěte (§6 zákona o SPOD).

Forma vedení zvláštní spisové dokumentace bude v první řadě respektovat spisové řády jednotlivých úřadů a v obecné rovině též zákon o archivnictví a spisové službě a jeho prováděcí vyhlášku o podrobnostech výkonu spisové služby. K usnadnění implementace navržených změn lze pro vedení a označování spisové dokumentace doporučit takový postup, který bude pro každý jednotlivý OÚ ORP přehledný, srozumitelný a rovněž technicky proveditelný z hlediska jím používané služby a programového vybavení. Není přitom nezbytné, aby se jednalo o řešení jednotné pro všechny OÚ ORP, pokud budou dodržena základní pravidla vyplývající ze zákona a případně též základní doporučení poskytnutá městským úřadům ze strany krajských úřadů v rámci jejich metodického vedení.

Zvláštní spisová dokumentace bude vedena ve všech případech, kdy je spis OÚ ORP založen z jiného důvodu, než je ohrožení dítěte dle § 6 zákona o SPOD, tj. včetně výkonu kolizního opatrovnictví dítěte podle § 892 odst. 3 o.z. Konkrétně půjde zejména o případy

- jmenování OSPOD procesním opatrovníkem dítěte podle § 434 z.ř.s. (řízení ve věcech osvojení), § 455 z.ř.s (řízení ve věci předběžné úpravy poměrů dítěte), § 469 z.ř.s. (řízení ve věci péče soudu o nezletilé) nebo § 482 z.ř.s. (řízení ve věcech mezinárodních únosů dětí),
- jmenování OSPOD opatrovníkem dítěte mladšího 12 let pro účely udělení souhlasu k osvojení podle § 807 o.z.,
- jmenování OSPOD opatrovníkem dítěte v případě rozhodnutí soudu o omezení nebo omezení výkonu rodičovské odpovědnosti obou rodičů podle § 878 odst. 3 o.z.,
- jmenování OSPOD opatrovníkem pro správu jmění podle § 905 a § 948 a násl. o.z.,
- jmenování OSPOD poručníkem dítěte podle § 930 odst. 3 o.z. a § 825 o.z.

Důvodem k založení zvláštní spisové dokumentace není naopak výkon tzv. dočasného zákonného poručenství OÚ ORP podle § 929 o.z. ve spojení s § 17 písm. b) zákon o SPOD

do doby, kdy soud jmenuje dítěti poručníka nebo kdy alespoň jeden z rodičů nabyde v plném rozsahu rodičovskou odpovědnost nebo schopnost ji vykonávat.

Obecné doporučení k vedení zvláštní spisové dokumentace dle § 55 odst. 2 ZSPOD

Ve věci vedení zvláštní spisové dokumentace o dítěti, kterému byl obecní úřad obce s rozšířenou působností ustanoven opatrovníkem nebo poručníkem (§ 55 odst. 2 ve spojení s § 54 písm. b) zákona č. 359/1999 Sb., ve znění účinném od 1. 1. 2022), lze doporučit obdobný postup jako v případě vedení správního spisu podle čl. 7 spisové směrnice MPSV (č.j. 2013/26780-21), který tvoří samostatnou složku spisu Om nebo Nom, včetně označení této složky specifickou spisovou „podznačkou“ Om nebo Nom.

V případě, že zvláštní spisová dokumentace podle § 55 odst. 2 zákona č. 359/1999 Sb. bude založena v situaci, kdy k témuž dítěti nebo k týmž sourozencům již byla dříve založena spisová dokumentace Om podle § 55 odst. 1 (spisová dokumentace o dětech uvedených v § 6), která nebyla uzavřena, označí se nový zvláštní spis podle § 55 odst. 2 touto dříve založenou spisovou značkou Om (např. Om 33/21). Ke spisové značce Om se k odlišení zvláštního spisu připojí

1. příznak „O“ v případě, že zvláštní spis je zakládán z důvodu jmenování OÚ ORP opatrovníkem dítěte, a pořadové číslo zvláštního spisu, který je ve věci opatrovnictví založen od zápisu dítěte (sourozenců) do rejstříku Om (tj. např. Om 33/21-O 1), nebo
2. příznak „POR“ v případě, že zvláštní spis je zakládán z důvodu jmenování OÚ ORP poručníkem dítěte (např. Om 33/21-POR).

V případě, že **opatrovníkem dítěte v soudním řízení je jmenován OÚ ORP, který již poskytuje dítěti sociálně-právní ochranu z jiného důvodu** a z tohoto důvodu je dítě zařazeno v jeho evidenci a je k němu veden „živý“ spis, jedná se o objektivní skutečnost, která je důvodem pro založení zvláštního „opatrovnického“ spisu podle § 55 odst. 2 s ohledem na předběžnou vykonatelnost usnesení soudu ve věci opatrovnictví (do konečného rozhodnutí soudu). K této situaci by mělo docházet výjimečně, neboť je-li již dítě zařazeno do evidence ochrany mládeže podle § 54 písm. a) zákona o SPOD, nemělo by následně docházet ke jmenování téhož úřadu (kolizním) opatrovníkem dítěte¹.

¹ Podle § 944 obč. zák. „pro opatrovnictví, opatrovníka a opatrovance platí ustanovení o poručenství, poručníkovi a poručenci přiměřeně.“ I pro jmenování kolizního opatrovníka tedy platí podle § 932 odst. 1 obč. zák., že „opatrovníkem lze jmenovat jen ... osobu, která (způsobem života) zaručuje, že je schopna funkci opatrovníka řádně vykonávat. Před jejím jmenováním do funkce opatrovníka soud zjistí, zda její jmenování není v rozporu se zájmem dítěte“. O způsobilosti „řádného výkonu“ opatrovnictví u OSPODu nelze pochybovat, nicméně, je-li dítěti již poskytována sociálně-právní ochrana z důvodu jeho ohrožení (§ 6), je otázka, zda následné jmenování téhož úřadu opatrovníkem není v rozporu se zájmem dítěte z důvodu kumulace dvou nesouvisajících a v mnoha ohledech až protikladných agend. To tím spíše, že podle § 937 odst. 2 obč. zák. „soud zváží odvolání opatrovníka, zjistí-li důvody, pro které není vhodné, aby opatrovník svou funkci nadále vykonával“, což je např. právě i kolize mezi veřejnoprávní – vrchnostenskou sociálně-právní ochranou dětí na straně jedné, a mezi opatrovnictvím jako soukromoprávním institutem (byť vykonávaným veřejnoprávním subjektem – obcí, avšak „nevvrchnostensky“) na straně druhé. Pokud tato okolnost může nastat až později a být důvodem pro odvolání opatrovníka, tím spíše je její existenci na místě zjišťovat již při jmenování opatrovníka jako takovém. Procesní opatrovník je jmenován usnesením soudu, které je předběžně vykonatelné, ale opatrovník, i veřejný, se proti němu může odvolat. Zde platí rovněž § 936 obč. zák.: „soud zproští opatrovníka funkce, požádá-li o to z důležitých důvodů“, důležitým důvodem, který je možné ozřejmit i v odůvodnění odvolání proti jmenování kolizním procesním opatrovníkem, může být i právě popsaná kolize, neboť

Za předpokladu, že zvláštní spisová dokumentace podle § 55 odst. 2 zákona č. 359/1999 Sb. bude založena z důvodu opatrovnictví dítěte, které v době založení zvláštního spisu nebude zapsáno v rejstříku Om z jiného důvodu, vytvoří se k dítěti (sourozencům) spisová značka Om postupem podle čl. 4 odst. 2 spisové směrnice č.j. 2013/26780-21. Pod touto spisovou značkou Om se dítě zapíše do rejstříku Om podle čl. 4 odst. 1 a do jmenné kartotéky podle čl. 5 spisové směrnice. Spisová dokumentace o dítěti založená z důvodu ustanovení OÚ ORP opatrovníkem se pak opět označí spisovou značkou Om doplněnou příznakem „O 1“ (tj. např. Om 11/23-O 1).

Zároveň je ovšem třeba připustit, aby spisové řády jednotlivých obecních úřadů obcí s rozšířenou působností stanovily pro označování zvláštní spisové dokumentace podle § 55 odst. 2 jiný postup, protože platné znění spisové směrnice č.j. 2013/26780-21 vedení této zvláštní spisové dokumentace neupravuje. Prioritou je, aby zvolený způsob byl pro daný OÚ ORP přehledný, srozumitelný a souladný s jím používanou spisovou službou nebo spisovým programem. Vždy je však třeba respektovat skutečnost, že jmenování OÚ ORP opatrovníkem nebo poručníkem dítěte je na základě čl. 1 odst. 1 a čl. 2 odst. 1 písm. g) spisové směrnice obligatorně důvodem pro zápis dítěte do základní evidence, tj. do rejstříku Om (pokud již v tomto rejstříku není zapsáno z jiného důvodu). To znamená, že označení zvláštní spisové dokumentace podle § 55 odst. 2 musí vždy obsahovat uvedení spisové značky Om. Nicméně ve spisových řádech se lze odchýlit od výše uvedeného doporučení, pokud jde o způsob odlišení zvláštního spisu od spisové dokumentace podle § 55 odst. 1, tj. lze pro označení zvláštního spisu podle § 55 odst. 2 stanovit používání jiných příznaků, případně dalších grafických odlišení (např. *, °, ×, +, # apod.).

Příklady situací vedení zvláštní spisové dokumentace dle § 55 odst. 2 ZSPOD

- V případě zvláštního „opatrovnického“ spisu podle § 55 odst. 2 **bude veden tento zvláštní spis společně o všech sourozencích jen za předpokladu, že OÚ ORP bude jmenován jako kolizní opatrovník všech sourozenců**, kteří jsou účastníky téhož soudního řízení. Naopak bude-li OÚ ORP vykonávat funkci kolizního opatrovníka jen u některého (některých) ze sourozenců, bude zvláštní spis založen jen ve vztahu k tomuto (těmto) opatrovancům. Totéž platí i pro případy tzv. hmotněprávního opatrovnictví, např. v případě omezení obou rodičů v rodičovské odpovědnosti nebo v jejím výkonu jen vůči některému ze sourozenců nebo v případě, že dochází k osvojení jen některého ze sourozenců (opatrovník pro udělení souhlasu za dítě). Jestliže bude souběžně se zvláštním „opatrovnickým“ spisem veden spis Om pouze o některém ze skupiny sourozenců – opatrovanců, který byl vyhodnocen jako ohrožené dítě podle § 6, nebudou se ostatní opatrovaní sourozenci dopisovat na spisový obal spisu vedeného podle § 55 odst. 1 ve spojení s § 54 písm. a) ani na evidenční štítek ohroženého sourozence (pokud sourozenci žijí ve společné rodinné domácnosti, jsou na štítku uvedeni automaticky, pokud žijí odděleně, dopisovat se nebudou). Z důvodu vzniku opatrovnictví a založení zvláštního „opatrovnického“ spisu o sourozencích se do kartotéky vytvoří nový evidenční štítek, na kterém bude uvedena spisová značka

soud v okamžiku jmenování opatrovníka nemusel mít poznatek, že dotčený OSPOD již vykonává vůči dítěti SPOD na základě jeho zařazení do evidence ochrany mládeže podle § 54 písm. a) ve spojení s § 6 zákona o SPOD.“)

Om s příznakem „O“ a pořadovým číslem opatrovnictví nebo s jiným způsobem odlišení od „běžné“ spisové značky Om.

V situaci, kdy je v evidenci OÚ ORP podle § 54 písm. a) zařazen pouze některý ze sourozenců, ke kterým je založen zvláštní „opatrovnický“ spis podle § 55 odst. 2, se doporučuje vytvořit pro tento zvláštní spis zcela novou spisovou značku Om a nepoužívat pro jeho označení spisovou značku Om, která byla dříve vytvořena při zařazení ohroženého sourozence do základní evidence OÚ ORP.

- Pokud je **ukončeno opatrovnické řízení, ale výkon sociálně-právní ochrany dítěte i nadále trvá (je veden spis Om z jiného důvodu), je v popisované situaci je zásadní nastavit takové řešení, které umožní uzavřít zvláštní „opatrovnický“ spis** podle § 55 odst. 2 ihned po pravomocném skončení soudního řízení nebo v jiných případech ukončení opatrovnictví OÚ ORP, a to ještě před uzavřením jiného spisu, který je k témuž dítěti veden z důvodu jeho vyhodnocení jako dítěte uvedeného v § 6. Pokud by k dřívějšímu uzavření „zvláštního“ opatrovnického spisu nepostačovalo doplnění spisové značky Om příznakem „O“ a pořadovým číslem opatrovnictví, případně jiným zvoleným způsobem, je třeba k odlišení obou spisů ve spisové službě a elektronické evidenci použít ještě jinou značku. To znamená, v evidenci nebude zvláštní „opatrovnický“ spis primárně označen doplněnou spisovou značkou Om, ale zcela specifickou spisovou značkou, kterou OÚ ORP pro tento účel vytvoří, např. sp. zn. „O 3/23“ (tj. pořadové číslo zvláštního opatrovnického spisu, který v daném roce zakládán, a za lomítkem označení kalendářního roku dvojčíslím nebo celým čtyřčíslím). Doplněná spisová značka Om pak bude sloužit jen jako sekundární označení, které může být uvedeno pouze na listinné podobě zvláštního spisu a v „papírové“ formě jmenné kartotéky.

Případné další vedení zvláštního spisu po ukončení opatrovnictví by bylo v rozporu jak s § 55 odst. 2 zákona č. 359/1999 Sb., tak s čl. 5 Obecného nařízení o ochraně osobních údajů č. 2016/679 a § 65 odst. 5 zákona č. 499/2004 Sb., o archivnictví a spisové službě („*Po vyřízení věci se spis uzavře.*“).

- **Zvláštní „opatrovnický“ spis podle § 55 odst. 2 se po svém uzavření nevloží do neuzavřeného (živého) spisu téhož dítěte**, který je veden podle § 55 odst. 1 ve spojení s § 54 písm. a). Takový postup by popíral důvody a logiku vedení dvou samostatných oddělených spisů a *de facto* by byl obcházením nové úpravy § 55 odst. 2. Uzavřený „opatrovnický“ spis se proto po jeho kompletaci a kontrole uloží do spisovny městského úřadu.

Až jako terciární hledisko zde stojí soulad s platnou spisovou směrnicí MPSV č.j. 2013/26780-21, když je skutečně evidentní, že žádné zvolené řešení nemůže být v úplné shodě s úpravou této směrnice s ohledem na změnu právního stavu oproti době vyhlášení a nabytí účinnosti směrnice. Stejně tak za MPSV netrváme na tom, aby krajské úřady a OÚ ORP v této záležitosti za každou cenu postupovaly podle výkladu, doporučení nebo stanovisek MPSV a ponecháváme volný prostor pro stanovení odlišného „originálního“ postupu na krajské či místní úrovni.

Nahlížení do zvláštní spisové dokumentace vedené podle § 55 odst. 2 ZSPOD

Nahlížení do zvláštní spisové dokumentace se neřídí úpravou nového § 55 odst. 6 zákona o SPOD, ve znění zákona č. 359/1999 Sb., který se vztahuje pouze na nahlížení do spisové dokumentace podle § 55 odst. 1. Do zvláštní „opatrovnické“ spisové dokumentace podle § 55 odst. 2 ZSPOD má právo nahlížet pouze samotné dítě, pokud je k tomu způsobilé s ohledem na svůj věk a rozumovou vyspělost, a to jako

- subjekt údajů, jenž má právo na přístup ke zpracovávaným osobním údajům, které se ho týkají, v souladu s čl. 15 Obecného nařízení o ochraně osobních údajů č. 2016/679,
- účastník řízení, který má právo na informace o řízení od OÚ ORP jako svého opatrovníka, v souladu s § 8 odst. 3 zákona o SPOD, § 20 odst. 4 z.ř.s. a čl. 10 odst. 1 písm. b) Evropské úmluvy o výkonu práv dětí (č. 54/2001 Sb.m.s.); nejpozději o dítěti starším 12 let se má přitom za to, že je schopno informace o soudním řízení přijmout a pochopit (viz § 8 odst. 3 zákona o SPOD a § 867 odst. 2 o.z.).

Rodiče, kteří nemohou dotčené dítě zastupovat v soudním řízení nebo při právním jednání, pro které byl dítěti jmenován opatrovník, jsou z důvodu kolize zájmů nebo nebezpečí střetu zájmů s dítětem vyloučeni rovněž z nahlížení do zvláštní spisové dokumentace podle § 55 odst. 2 zákona o SPOD, s odkazem na § 892 odst. 3 o.z.